



# LOGORYTMIKA



## LOGOPEDIA

– nauka o kształtowaniu w okresie jej rozwoju i jej doskonaleniu w późniejszym okresie, a także o usuwaniu różnego rodzaju wad i zaburzeń mowy

## RYTMIKA

– system edukacji muzycznej dzieci polegający na wyrażaniu muzyki ruchem

- ▶ **Logorytmika** to taki rodzaj oddziaływań muzykoterapeutycznych, który ma na celu skorygowanie lub usprawnienie komunikacji językowej, jak też zapobieganie powstaniu odstępstw w tymże procesie. Logorytmika nie jest systemem umuzykalniającym, jest środkiem korygującym funkcje psychoruchowe.
- ▶ Tworzywo umuzykalniające jest stosowane do ulepszenia komunikacji językowej.
- ▶ Logorytmika wykorzystuje możliwość oddziaływania na sferę słuchową, słuchowo-ruchową i ruchową pacjenta w ścisłym połączeniu z metodologią pracy logopedycznej.
- ▶ Cele logorytmiki:
  - **wykazanie związku ruchu z muzyką** (doskonalenie zakresu i formy ruchu, wzbogacanie doznań słuchowych),
  - **zwrócenie uwagi na zjawiska wspólne dla dźwięków muzyki i dźwięków mowy:**
    - rytm,
    - tempo,
    - wysokość dźwięku (melodię),
    - dynamikę,
  - **budowanie lub doskonalenie percepcji dźwięków,**
  - **realizacja funkcji uspołeczniających i wychowawczych** (kształcenie: aktywności, zdyscyplinowania, poczucia odpowiedzialności, umiejętności współdziałania w grupie, samodzielności),
  - **usprawnianie ruchowe i słuchowe: ćwiczenia mają zlikwidować zaburzenia współtowarzyszące zaburzeniom mowy, a także zlikwidować dysfunkcje, które je powodują.**

# Typy ćwiczeń logorytmicznych

1. Ćwiczenia usprawniające motorykę (ruchowe).
2. Ćwiczenia słuchowe.
3. Ćwiczenia inhibicyjno-incytacyjne.
4. Ćwiczenia słowno-ruchowe.
5. Ćwiczenia kształtujące inwencję twórczą dzieci.

# Ćwiczenia usprawniające motorykę (ruchowe)

## ► Dlaczego?

- **zaburzenia rozwoju psychoruchowego często współwystępują z zaburzeniami mowy,**
- systematyczne ćwiczenia przyczyniają się do ich likwidowania.

## ► Dla kogo?

- dla dzieci, u których u podstaw zaburzeń komunikacji językowej leży zaburzona lub osłabiona motoryka:
  - dzieci z dyslalią motoryczną,
  - dzieci jękające się,
  - dzieci z alalią motoryczną,
  - dzieci z opóźnionym rozwojem mowy,
  - dzieci z oligofazją,
  - część dzieci z zaburzeniami czytania i pisania.

## ► Jakie ćwiczenia zastosować?

- ćwiczenia kształtujące umiejętność wykonywania ruchów lokomocyjnych (chodu i biegu),
- ćwiczenia kształtujące umiejętność wykonywania podskoków i przeskoków,
- ćwiczenia kształtujące umiejętność napinania i rozluźniania określonych partii mięśni,
- ćwiczenia kształtujące umiejętność poruszania się w przestrzeni,
- ćwiczenia koordynacji.

## Ćwiczenia kształtujące umiejętność wykonywania ruchów lokomocyjnych (chodu i biegu)

### ✓ chodu:

- marsz w tzw. rozsypce (w dowolnych kierunkach),
- marsz pomiędzy leżącymi w rozsypce klockami,
- marsz pomiędzy klockami leżącymi w prostej linii – slalom (klocki powinny być rozłożone co ok. 50 cm),
- marsz z podnoszeniem kolan,
- przechodzenie ponad klockami,
- marsz wzdłuż skakanki / sznurka rozłożonego na podłodze,
- marsz na piętach,
- marsz na palcach,

- marsz na wewnętrznych powierzchniach stóp,
- marsz na zewnętrznych powierzchniach stóp,
- marsz krokiem dostawnym w przód,
- marsz krokiem dostawnym w bok,
- marsz krokiem dostawnym w tył,
- marsz tyłem (z głową na ramieniu w celu monitorowania przestrzeni z tyłu),
- marsz w rozsypce ze zmianą kierunku na sygnał,
- marsz długimi i krótkimi krokami (na zmianę),
- marsz „na siedząco”,
- różnicowanie donośności kroków (raz głośno, raz cicho),
- marsz z klaskaniem w dłonie,
- marsz wężykiem,
- marsz od określonego do określonego miejsca,
- marsz w parze, prowadzenie osoby z zamkniętymi oczami za rękę,

#### ✓ biegu:

- bieg w rozsypce,
- bieg w miejscu (indywidualnie i parami),
- bieg tyłem (z głową zwróconą na bok),
- bieg między klockami ułożonymi w rozsypce,
- bieg slalomem (między klockami ułożonymi w linii prostej),
- bieg z wymachem nóg do tyłu,

#### ✓ łączenie dwóch kategorii ruchu:

- różnicowanie akompaniamentu, konieczność dostosowania się do akompaniamentu
- poruszanie się na przekór akompaniamentowi.

## **Ćwiczenia kształtujące umiejętność wykonywania podskoków i przeskoków**

- sprężynowanie kolan w miejscu (kręgosłup powinien być prosty, stopy postawione półpalcach),
- zeskakiwanie obunóż z niskiego krzeselka, taboretu lub ławki (zeskok na półpalce, prosty tułów, nauka balansowania rękoma),
- podskoki w miejscu,

- przeskoki obunóż nad skakanką leżącą na podłodze (wyskok z ugiętych kolan),
- przeskoki z prawej na lewą stronę nad skakanką,
- „pajacyki”,
- przeskoki obunóż, jednonóż i naprzemiennie do określonego miejsca,
- przeskoki naprzemiennie, zmienne (odbicie, zeskok na nogę).

## **Ćwiczenia kształtujące umiejętność napinania i rozluźniania określonych partii mięśni, np.**

- **„Bacność”**: chód zgodnie z akompaniamentem, w momencie przzerwania muzyki – stanięcie „na bacność” z maksymalnym napięciem całego ciała; powrót do muzyki jest sygnałem powrotu do marszu (ćwiczenie to powinno trwać ok. 2 minut, każda z pauz na napięcie powinna trwać maksymalnie 5 sekund, między pauzami dzieci powinny wykonać minimalnie 10 kroków);
- **„Luzik”**: stanięcie w małym rozkroku, ręce wyciągnięte do góry, na pierwszy sygnał – rozluźnienie dłoni, na drugi – ręk do łokci, na trzeci – całych rąk, na czwarty – spada głowa, na piąty – zwis tułowia;
- **„Ciężka piłka”**: stanięcie w małym rozkroku, przytrzymywanie średniej piłki w napiętych rękach wyciągniętych przed siebie, na sygnał – rozluźnienie rąk i wypuszczenie piłki;

## **Ćwiczenia kształtujące umiejętność poruszania się w przestrzeni, np.**

- **„Kółko”**: chód w rozsypce zgodny z akompaniamentem, na hasło „Koło” – uformowanie koła i chód zgodny z akompaniamentem po jego obręczy;
- **„Figury geometryczne”**: marsz po obręczy koła zgodny z akompaniamentem, na hasło „Kółko” – kilka kroków do środka i marsz po obręczy małego koła, na hasło „Koło” – powrót do dużego koła (potem hasła: „Trójkącik”, „Trójkąt”, „Kwadracik” i „Kwadrat”);
- **„Obroty”**: chód w rozsypce zgodny z akompaniamentem, na sygnał „Hop” – obrót i dalszy marsz;
- **„Moje własne kółko”**: chód w rozsypce zgodny z akompaniamentem, na sygnał „Kółko” – tworzenie samodzielnych kół i poruszanie się po ich obręczy (potem „Mój własny kwadrat”, „Mój własny trójkąt”).

## Ćwiczenia koordynacji, np.

- „Ciekawska piłka”: przetaczanie w skłonie (lub siadzie po turecku) piłki wokół własnych nóg (tak, aby mogła nas „obejrzeć”);
- „Wycieczka piłki”: marsz z jednoczesnym podtaczaniem piłki;
- „Mecz”: przetaczanie piłki w siadzie po turecku w parach, konieczność trafienia w któreś z kolan współzawodnika;
- „Krok albo klask”: marsz i klaskanie (na zmianę).

## Ćwiczenia słuchowe

### ► Dla kogo?

- dla dzieci, u których u podstaw zaburzeń komunikacji językowej leży etiologia percepcyjna (osłabienie lub niemożność słyszenia dźwięku):
  - dzieci z dyslalią percepcyjną,
  - dzieci jękające się,
  - dzieci z afazją sensoryczną,
  - dzieci z opóźnionym rozwojem mowy,
  - dzieci z niedosłuchem,
  - dzieci z zaburzeniami głosowymi,
  - część dzieci z zaburzeniami czytania i pisania.

### ► Jakie ćwiczenia zastosować?

- ćwiczenia kształcące umiejętność różnicowania **tempa** (parametr szybko – wolno),
- ćwiczenia kształcące umiejętność różnicowania **dynamiki** (parametr głośno – cicho),
- ćwiczenia kształcące umiejętność różnicowania **barwy** muzyki (parametr związany z charakterystyką brzmienia),
- ćwiczenia kształcące umiejętność różnicowania **metrum** (parametr związany ze słyszeniem akcentu):
  - ćwiczenia z akcentami rozłożonymi nieregularnie,
  - ćwiczenia z akcentami rozłożonymi regularnie.

## Ćwiczenia kształcące umiejętność różnicowania tempa

- „**Mój marsz**”: chód zgodny z akompaniamentem, pauza w muzyce – marsz we własnym tempie, innym niż akompaniament, powrót muzyki – powrót jej tempa;
- „**Słuchaj i idź**”: chód zgodny ze zmiennym akompaniamentem (raz marszowym, raz skłaniającym do biegu), każda zmiana akompaniamentu – ruch zgodny z nim w inną stronę niż dotychczas;
- „**Sam czy w parze?**”: zmienny akompaniament (umiarkowany i szybki), przy akompaniamencie umiarkowanym – chodzenie pojedynczo po obręczy koła, akompaniament szybki – bieg w parach;

## Ćwiczenia kształcące umiejętność różnicowania dynamiki

- „**Skaczące pileczki**”: podskakiwanie obunóż zależne od akompaniamentu – im jest głośniejszy, tym wyżej skaczemy;
- „**Duże i małe koło**”: chód po obręczy koła zgodny z akompaniamentem, im głośniejszy akompaniament, tym większe koło;
- „**Klask i stuk**”: siad skrzyżny, głośny akompaniament – klaskanie zgodnie z nim, cichy akompaniament – stukanie w podłogę zgodnie z nim;
- „**Padnij, powstań**”: głośny akompaniament – stanie, cichy akompaniament – położenie się;
- „**Bociany i żaby**”: głośny akompaniament – marsz zgodnie z nim, cichy akompaniament – skoki w przysiadzie zgodnie z nim;

## Ćwiczenia kształcące umiejętność różnicowania barwy dźwięku

- „**Który to instrument?**”: siad skrzyżny w kole, prezentacja przez prowadzącego pięciu instrumentów perkusyjnych (dzieci widzą je, potem słyszą dźwięki, jakie wydają), schowanie instrumentów i gra na jednym z nich, wskazanie przez wybrane dziecko odpowiedniego instrumentu (dzieci nie muszą znać ich nazwy, wystarczy wskazanie);
- „**Posłuchaj i zagraj**”: wręczenie każdemu dziecku zestawu instrumentów, schowanie się wybranego dziecka i zagraenie przez nie na dowolnym instrumencie, odgadnięcie przez pozostałe dzieci, który to instrument i dołączenie do wspólnej gry na nim;
- „**Co brzmi tak samo?**”: szukanie podobnych dźwięków na różnych instrumentach (np. janczary – tamburyno, różne marakasy, tamburyno z błoną – bębenek);
- „**Kompozytor**”: układanie dowolnych melodii na wybranych przez dzieci instrumentach (improwizacja);
- **granie i śpiewanie piosenek;**



## Ćwiczenia kształcące umiejętność różnicowania metrum

### ✓ Ćwiczenia z akcentami rozłożonymi nieregularnie:

- „**Transformacja**”: improwizacja prowadzącego na instrumencie perkusyjnym, co pewien dźwięk – głośny, mocny akcent – zmiana pozycji ciała przez stojące dzieci;
- „**Usłysz i klaszcz**”: siad skrzyżny, klaśnięcie w ręce w momencie usłyszenia akcentu;
- „**Usłysz i klaszcz 2**”: siad skrzyżny w parach, klaśnięcie sobie nawzajem w ręce w momencie usłyszenia akcentu.

### ✓ Ćwiczenia z akcentami rozłożonymi regularnie:

- „**Akcent i klask**”: gra na bębnie przez osobę prowadzącą, klaskanie przez dzieci w momencie usłyszenia akcentu;
- „**Akcent i skok**”: chód w rozsypce zgodnie z akompaniamentem, skok w momencie usłyszenia akcentu;
- „**Akcent i obrót**”: chód w rozsypce zgodnie z akompaniamentem, zmiana kierunku ruchu w momencie usłyszenia akcentu;
- „**Akcent i piłka**”: stanie w kole twarzami do środka, przekazanie piłki kolejnej osobie w momencie usłyszenia akcentu;
- „**Akcent i ruch**”: chód w rozsypce zgodnie z akompaniamentem, wykonanie określonego ruchu w momencie akcentu (np. rękoma, nogami, tułowiem).

## Ćwiczenia inhibicyjno-incytacyjne

(ćwiczenia percepcyjno-ruchowe, ćwiczenia hamująco-pobudzające)

### ► Dla kogo?

- Dla wszystkich dzieci oprócz tych jaskających się.
- Warto je stosować zwłaszcza:
  - u dzieci z zahamowaniami ruchowymi,
  - u dzieci z zahamowaniami psychoruchowymi,
  - u dzieci ogólnie niesprawnych ruchowo,
  - u dzieci z zakłóconą percepcją,
  - u dzieci z nadpobudliwością psychoruchową.

- „**Klaszczący żołnierz**”: chód zgodny z muzyką, cicha muzyka – akcentowane kroki, głośna muzyka – stanięcie i wyklaskiwanie;
- „**Gotowi do startu**”: ruch zgodny z muzyką (chód, bieg), przyciszenie akompaniamentu – przysiad podparty;
- „**Skaczące żabki i raki**”: chód zgodny z akompaniamentem, sygnał „hop” – skok do przodu („żabka”), sygnał „hip” – skok do tyłu („skaczący raczek”);

## Ćwiczenia słowno-ruchowe

► Dla kogo?

- Dla wszystkich dzieci. Są to **ćwiczenia uniwersalne**.
- **Ten rodzaj ćwiczeń jest podstawowym dla logorytmiki.**
- „**Marsz bębenków**”: marsz po obręczy koła zgodny z akompaniamentem, sygnał słowny („Bum!”) – klaskanie zgodne z rytmem, drugi sygnał słowny („Bum, bum!”) – klaskanie językiem zgodne z rytmem, trzeci sygnał słowny („Bum, bum, bum!”) – wymawianie sylab „pam, pam, pam” lub „ram, ram, ram” (można włączyć wymawiany rytmicznie tekst: „Maszerują dzieci drogą, raz, dwa, trzy, hej, ho!”);
- „**Jak masz na imię?**”: marsz po obręczy koła zgodny z akompaniamentem, wymawianie i wyklaskiwanie (lub wytupywanie) imion dzieci podzielonych na sylaby;
- „**Koncert**”: podział dzieci na cztery grupy, przydzielenie każdej z grup sylaby (np. *la, ta, da, ra*), włączanie się (potem – wyłączanie się) poszczególnych grup do chóru na umówiony znak poprzez śpiew do podanego rytmu;
- **piosenki inscenizacyjne**.

## Ćwiczenia kształcące inwencję twórczą dzieci

► Na co zwrócić uwagę?

- W pracy z dziećmi zahamowanymi i nieśmiałymi należy stosować zabawy, w których będą występowały tylko elementy tworzenia. Dzieci powinny stopniowo opanowywać tę umiejętność. W przeciwnym razie proces onieśmielenia i zamykania się w sobie będzie postępował.
- Wszystkie pomysły powinny być zaakceptowane, nigdy nie należy krytykować propozycji dzieci.

- Ruchowe ćwiczenia twórcze należy wprowadzać dopiero po opanowaniu elementarnych umiejętności technicznych.

▶ Jakie ćwiczenia zastosować?

- zabawy i ćwiczenia muzyczno-ruchowe, eksponujące improwizację i tworzenie,
  - swobodne improwizacje ruchowe do muzyki dziecięcej,
  - inscenizacje ruchowe piosenek.
- 
- Rozpoczęcie przez jedno dziecko marszu (lub biegu) w „swoim” tempie, dołączenie się pozostałych dzieci do tempa dziecka prowadzącego.
  - Rozpoczęcie przez jedno dziecko marszu (lub biegu) w „swoim” tempie, dołączenie się pozostałych dzieci, zmienianie przez dziecko prowadzące tempa ruchu, do którego dostosowują się pozostałe dzieci.
  - Marsz w rozsypce po sali, rozpoczęty przez wszystkie dzieci jednocześnie, ustalenie wspólnego tempa ruchu w czasie marszu.
  - Rozpoczęcie przez jedno dziecko marszu (lub biegu) w „swoim” tempie, dołączenie się pozostałych dzieci do tempa dziecka prowadzącego, zatrzymywanie się całej grupy w momencie bezruchu dziecka prowadzącego.
  - Rozpoczęcie przez jedno dziecko marszu (lub biegu) w „swoim” tempie, dołączenie się pozostałych dzieci do tempa dziecka prowadzącego, wprowadzanie przez dziecko prowadzące nowych elementów ruchu (takich jak: bieg, podskoki zmienne, podskoki obunóż), dostosowywanie się pozostałych dzieci do tempa i rodzaju ruchu dziecka prowadzącego.
  - Improwizowanie ruchu przez jedno dziecko, naśladowanie go przez pozostałe dzieci.
  - „Figurki”: chód zgodny z akompaniamentem, przerwa w muzyce – wykonanie przez dzieci dowolnego ruchu, powrót akompaniamentu – powrót do chodu;

# Bibliografia

1. Chilińska-Karpowicz E., Jaworska A.: *Mowa i zabawa. Pedagogika zabawy w pracy logopedycznej*, Lublin 2005.
2. Dasiewicz-Tobiasz A., Kepska A.: *Rytmika w klasach I-III*, Warszawa 1981.
3. Demel G.: *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa 1996.
4. Elżbieciak M.: *Muzyka w terapii logopedycznej dzieci w wieku przedszkolnym*, „Logopeda” 1(2)/2006.
5. Giermakowska A.: *Wartości ćwiczeń rytmicznych w przygotowaniu dziecka do likwidowania opóźnienia w nauce czytania i pisania*, [w:] *Metody wspomagające rozwój mowy w różnych jego opóźnieniach*, oprac. M. Przybysz-Piwkova, Warszawa 2002.
6. Golema A.: *Wybrane techniki metody psychostymulacyjnej w logorytmice*, [w:] *Logopedia. Teoria i praktyka*, pod red. M. Młynarskiej i T. Smereki, Wrocław 2005.
7. Gunia G.: *Ruch i muzyka w terapii logopedycznej dzieci z wadą słuchu*, [w:] *Komunikacja – mowa – język w diagnozie i terapii zaburzeń rozwoju u dzieci i młodzieży niepełnosprawnej*, pod red. E. M. Minczakiewicz, Kraków 2002.
8. Jutrzyzna E.: *Wykorzystanie muzyki w terapii logopedycznej*, [w:] *Wspomaganie rozwoju i edukacji dziecka z zaburzeniami mowy (wybrane zagadnienia)*, pod red. L. Hurło i M. Zaorskiej, Olsztyn 2005.
9. Kataryńczyk-Mania L.: *Muzyka w logopedii – zarys problematyki*, [w:] *Wybrane zagadnienia z teorii i praktyki logopedycznej*, pod red. E. M. Skorek i K. B. Kochan, Zielona Góra 2013.
10. Kataryńczyk-Mania L.: *Piosenka w usprawnianiu wymowy*, [w:] *Logopedia. Teoria i praktyka*, pod red. M. Młynarskiej i T. Smereki, Wrocław 2005.
11. **Kilińska-Ewertowska E.: *Logorytmika*, Lublin 1987.**
12. Kilińska-Ewertowska E.: *Rytm muzyczny w terapii logopedycznej*, [w:] *Logopedia jako nauka interdyscyplinarna – teoretyczna i stosowana*, pod red. I. Nowakowskiej-Kempnej, Katowice 1998.
13. Kłapczuk D.: *„Logorytmika w plecaku”, czyli zabawy muzyczno-ruchowe stymulujące rozwój mowy dzieci 5-, 6-letnich*, „Logopeda” 1(2)/2006.
14. Kozłowska K.: *Zabawy logopedyczne i łatwe ćwiczenia*, Kielce 2005.
15. Krupa D., Pszczółka J.: *Zabawy logopedyczne na cztery pory roku. Scenariusze do zajęć grupowych dla dzieci w wieku przedszkolnym*, Kraków 2009.
16. Malkiewicz M.: *Jarmark logopedyczny. Wybór zabaw wspomagających mowę przedszkolaków*, Gdańsk 2009.
17. Minczakiewicz E.M., Pniewska H., Pniewska-Baukus A.: *Logorytmika jedną z nowszych metod terapii logopedycznej*, [w:] *Komunikacja – mowa – język w diagnozie i terapii zaburzeń rozwoju u dzieci i młodzieży niepełnosprawnej*, pod red. E. M. Minczakiewicz, Kraków 2002.
18. Nowak J.: *Piosenka w usprawnianiu wymowy dzieci z trudnościami w uczeniu się*, Bydgoszcz 1992.
19. Olejnik I.: *Rytmika w logopedii*, „Logopeda” 1(2)/2006.

20. Para A.: *Wykorzystanie muzykoterapii we wspomaganiu rozwoju umiejętności porozumiewania się*, [w:] *Metody wspomagające rozwój mowy w różnych jego opóźnieniach*, oprac. M. Przybysz-Piwkova, Warszawa 2002.
21. Podolska B.: *Z muzyką w przedszkolu*, Warszawa 1979.
22. Rozentalowa A.: *O logorytmice (teoretyczne określenie i ilustracja praktyczna)*, „Logopedia” 10/1971.
23. Sachajska E.: *Uczymy poprawnej wymowy. Metodyka postępowania ortofonicznego z dziećmi w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1987.
24. Smoczyńska U.: *Zabawy i ćwiczenia przy muzyce*, Warszawa 1980.
25. Skowrońska-Lebecka E.: *Dźwięk i gest*, Warszawa 1984.
26. Sprawka R., Graban J.: *Logopedyczne zabawy grupowe dla dzieci od 4 do 7 lat*, Gdańsk 2005.
27. Suświłło M.: *Rola śpiewu w rozwoju mowy dziecka i w terapii zaburzeń*, [w:] *Muzyka w logopedii. Terapia, wspomaganie, wsparcie – trzy drogi, jeden cel*, pod red. D. Baczały i J.J. Błęszyńskiego, Toruń 2014.
28. Szablewska D.: *Formy aktywności muzycznej w terapii logopedycznej dzieci w wieku przedszkolnym*, [w:] *Wybrane zagadnienia z teorii i praktyki logopedycznej*, pod red. E. M. Skorek i K. B. Kochan, Zielona Góra 2013.
29. Szatan E.: *Rozważania o kompetencjach muzycznych nauczycieli-terapeutów w terapii muzyką*, [w:] *Muzyka w logopedii. Terapia, wspomaganie, wsparcie – trzy drogi, jeden cel*, pod red. D. Baczały i J.J. Błęszyńskiego, Toruń 2014.
30. Szuchnik J., Iskra I.: *Wybrane formy pracy w procesie rehabilitacji dziecka. Logorytmika*, [w:] *Rehabilitacja dzieci i młodzieży z uszkodzonym narządem słuchu. Standardy, programy i projekty organizacyjne w „Programie Opieki nad Osobami z Uszkodzeniami Słuchu w Polsce”*, pod red. J. Kosmalowej, Warszawa 2001.
31. Szybowska A.: *Muzyka, muzykoterapia i logopedia*, [w:] *Logopedia jako nauka interdyscyplinarna – teoretyczna i stosowana*, pod red. I. Nowakowskiej-Kempnej, Katowice 1998.
32. Walencik-Topiłko A.: *Ćwiczenia wstępne w terapii logopedycznej*, [w:] *Podstawy neurologopedii. Podręcznik akademicki*, pod red. T. Gałkowskiego, E. Szelağ i G. Jastrzębowski, Opole 2005.
33. Walencik-Topiłko A.: *Logorytmika w terapii surdologopedycznej*, [w:] *Surdologopedia. Teoria i praktyka*, pod red. E. Muzyki-Furtak, Gdańsk 2015.
34. Walencik-Topiłko A.: *Piosenka jako forma pracy w logopedii i logorytmice*, [w:] *Logopedia. Teoria i praktyka*, pod red. M. Młynarskiej i T. Smereki, Wrocław 2005.
35. Walencik-Topiłko A.: *Rytm muzyczny i logorytmika w terapii logopedycznej dotyczącej dyslalii*, [w:] *Logopedia jako nauka interdyscyplinarna – teoretyczna i stosowana*, pod red. I. Nowakowskiej-Kempnej, Katowice 1998.
36. Walencik-Topiłko A.: *Śpiew w logopedii i logorytmice – możliwości zastosowania, wskazówki metodyczne*, [w:] *Muzyka w logopedii. Terapia, wspomaganie, wsparcie – trzy drogi, jeden cel*, pod red. D. Baczały i J.J. Błęszyńskiego, Toruń 2014.